

Janez Berlec - Cahte

IVO ŽAJDELA

Kdo je bil Janez Berlec - Cahte, eden prvih organizatorjev partizanstva v Tuhinjski dolini in na Kamniškem? Danes se o njem malo ve. Po vojni ga komunisti niso posebej izpostavljali. To je po svoje čudno glede na to, kako pomemben je bil za razvoj in dejavnost partizanov na Kamniškem.

V Reporterju sem nedavno pisal o radikaliziranem komunistu iz Tacna Ivanu Novaku - Očku, ki je vodil partizansko (revolucionarno) morijo v Beli krajini leta 1942 in 1943, ki prav tako ni bil po vojni posebej omenjan. Podobno je bilo z Berlecem - Cahtetom.

O partizanskem nasilju, ki je bilo zaradi narave partizanstva, bili so paravojska komunističnih revolucionarjev, njihova temeljna dejavnost, je bilo v več kot pol stoletja, glede na strašljive razsežnosti tega nasilja, z njihove strani zelo malo napisanega. Le tu in tam kakšen drobec. Nekaj so o tem nasilju povedali sorodniki ubitih, oropanih ter vsestransko oklevetanih in zapostavljenih po demokratizaciji oziroma po letu 1990. Kljub tem opisom,

ki jih je kar veliko, so nekatera območja v Sloveniji ostala, kot da tam tega nasilja ne bi bilo. Nekaj drobcev je o tem glede Tuhinjske doline vendarle bilo napisanih. Gre za najsevernejšo od treh dolin, ki potekajo v smeri zahod-vzhod, drugi dve proti jugu sta še Črni graben in Moravska dolina. V vseh treh so med vojno partizani počeli nepopisna grozodejstva. Večina tega je še neraziskanega. V tem prispevku se bom le dotaknil zelo majhnega dela tega območja, le dogajanja v zahodnem delu Tuhinjske doline, ki meji na Kamnik.

V središču prispevka bo oseba z imenom Janez Berlec - Cahte. Za začetek si pogledimo, kako sta kalvarijo te družine zelo na kratko opisali Cahtetovi hčerki mnogo let po dogodkih.

Začetki trpljenja

Najprej je Stanislava Berlec, hčerka enega vodilnih partizanov v Tuhinjski dolini, opisala svojo družino in očeta Janeza Berleca - Cahteta v času dogajanja med drugo svetovno vojno. Njihova domačija je bila na vzpetini nad Lokami v Tuhinju oziroma pod Znojilami pri Selih pri Kamniku.

»Pri nas se po domače reče pri Cahtetu. To je rojstna hiša mojega očeta Janeza Berleca, s partizanskim imenom Nace. Bil je prvi organizator Osvobodilne fronte za Tuhinjsko dolino in Črni graben. Njega je Tomo Brejc kot prvega pridobil za sodelavca na območju Tuhinja. Tu so imeli prve sestanke organizatorji upora na Kamniškem, za območje doline Črne in Tuhinjske doline. Tu so se sestajali člani odbora, od tod so odhajali na sestanke v razne kraje in na manjše akcije. Vračali so se tudi ranjeni in spet odhajali, včasih le za dan ali dva. Le posamezni so se zadržali po več dni. Nad hlevom smo imeli v senu bunker za ljudi, ki niso mogli podnevi bivati v hiši. Naša hiša je tedaj štela dvanajst ljudi. Oče Janez, mama Ana, stara mama Terezija, teta Johana, naš dolgoletni delavec Jaka Golob - Metod, nečak Ivan Burja - Tomažek in otroci: Milan, Marija, Justina, Stanislava, Ana in Ivana - od dojenčka do deset let.

Vse dejavnosti niso mogle ostati skrite. Že 9. avgusta so prišli žandarji iz Šmartnega. Hoteli so aretirati očeta, ker pa ga ni bilo doma, so mislili odpeljati Ivana, ki pa jim je ušel skozi okno. Po tem dogodku smo vedeli, da sestanki pri nas niso več varni. Vsi trije moški, Jaka, Ivan in oče, so ponoči odšli v gozdove. Nismo se počutili varne doma, posebno ponoči, zato so s pomočjo Gobovšarja izkopali v njegovem gozdu bunker. Ker se je ta izkop do-

Sela pri Kamniku, središče zahodnega dela Tuhinjske doline, ki bo območje pripovedi v desetih nadaljevanjih.

bro videl z nasprotnega brega, smo opustili to bivališče in spet nismo vedeli, kam bi. Živeli smo v velikem strahu. Načrtovali smo odhod v ilegalo. Toda s tako majhnimi otroki je bilo to težko.«

»Naš atko je odšel«

»V mesecu septembru, ko smo sušili otavo, so prišli naši moški pomagat, puške so odložili na obrobju gozda. Pod kozolec so postavili za stražo mene in sestro Marijo. Prepričani so bili, da Nemci ne morejo priti, ne da bi jih midve opazili. Toda prišli so. Še danes ne vem od kod. Stali so pred nama in naju gledali. Neumni, kot sva bili, sva začeli teči okrog hriba in kričati, naj bežijo. Žandarji so vedeli, da nekaj ni v redu. Stekli so naravnost do hiše in še videli moške, kako so se umaknili v gozdove. Začeli so streljati. Kar obstali smo med drevjem, dokler niso prišli žandarji do nas. Odpeljali so mamo in jo zaprli v Šmartnem. Naslednji dan so jo izpustili pod pogojem, da se bo oče prijavil sam. Spet smo živeli v strahu. Oče se je neke noči vrnil. Vedel je, da smo bili izdani, nikomur nismo mogli zaupati. Mama in oče sta imela težke pogovore. Odločitev, taka ali drugačna, bi nas pripeljala do tragedije. Naš atko je odšel. Umaknil se je daleč v gozdove, aktivno se je priključil organizatorjem upora in borcem za osvoboditev. Zanj je bila razpisana nagrada in moral se je umakniti. Nemci pa so čakali.«

Začetek tragedije

»Prebrodili in preživeli smo hudo zimo 1941–1942 v nenehnem strahu. Nismo vedeli, da je to šele začetek. Pričakali smo pomlad in šestega otroka. Že po nekaj dneh smo bili obveščeni, da nas name ravajo obesiti pred hišo in hišo požgati. Tedaj se je Kamniška četa, v kateri je bil tudi oče, že gibala in delovala organizirano v okoliških gozdovih. Odšli smo od doma. Mama je šla z dojenčkom za nekaj časa v Studenca k svoji sestri. S seboj je vzela tudi dveletno Ano. Ta je ostala tam do aretacije. Stara mama se ni hotela umakniti iz hiše, tako je ostala v svoji sobi z Justino. V hišo so Nemci naselili svoje ljudi. Stara mama je ostala v hiši do izselitve. V septembru so jo aretirali in izselili v taborišče Altotting. Milana je vzel stric na Veliko Lašno. Mene in Marijo so dali na Prevoje pri Lukovici. Po nekaj tednih sva se morali vrniti v Tuhinjsko dolino.

Med tem časom se je zgodilo veliko nepredvidenega. Teta Johana je tavalala po gozdovih, dokler je niso ujeli in zaprli v begunjske zapore. Pozneje so jo poslali v koncentracijsko taborišče Auschwitz, kjer je tudi umrla.

Kar rade smo šle nazaj v domače kraje. Tu smo se počutile varne. Šle smo skozi sevske gore v Studenca, kjer nas je čakala mama. Še pred zoro smo se vrnile v Gobovše. Tu

smo nekaj časa tavale, nihče nam ni upal pomagati. Teta Johana nam je v gozd nosila hrano, dokler je niso aretirali. Čez nekaj časa so nam naredili v našem najbolj skritem zaraščenem delu gozda bivač. Kmalu smo ga morale zapustiti, ker je naš dojenček jokal. Teta Julijana iz Znojil se je odločila, da bo vzela tega otroka k sebi. Z našo Ivanko sem šla tudi jaz. Marija je ostala pri Gobovšarju. Mama je odšla v brigado.«

Odhod v internacijo

»Po dveh mesecih skrivanja in bivanja pri tujih ljudeh so Nemci našli vse Cahtetove otroke in nas enega za drugim vozili v Kamnik v pripor. Tisto noč smo komaj dobro zaspali. Teta je čisto narahlo odprla vrata naše sobice in rekla: 'Po nas so prišli.' Ona namreč ni spala, slišala je hojo in udarjanje s kopiti na vrata. Noč je bila strašansko mirna in tiha. Po nemško so priginjali 'Schnel, schnell!' Oblekli smo se in teta je vzela najnujnejše, meni je dala žlico. Vsi smo bili zbegani in prestrašeni, razen mojega strica Joža, ki je bil že star mož z brado. Naložili so nas na sosedov voz in peljali smo se po zelo slabi poti navzdol. Upala sem, da nas bodo slišali partizani in ustavili to našo pot. Pa ni bilo tako. Šli smo naprej in se oddahnili, ker nas niso obesili in požgali, kakor so obljubljali. To je bila noč, kakršne človek ne more pozabiti.«

Nemci so jih odpeljali v internacijo. Odhod je zelo na kratko povzela Stanislavina sestra Marija: »Po odhodu moje družine v partizane sem ostala pri Gobovšarju, seveda sem bila skrita in se nisem kazala med ljudmi. Imeli so štiri dekleta, ki so bile malo mlajše od mene, domačija je sredi gozdov, zato skoraj ni bilo nevarnosti izdaje. Kljub temu so nas našli – otroke 'Bandenführerja', kakor so nam pravili.«

Zamorjena mladost

»Prišli so nekega jutra, sosedova mama Marija me je poklicala in rekla: 'Prišli so po tebe.' Zavezala mi je culico in me spremila do prostora na vrhu stopnic. Jokala je in me gledala, saj nisem smela ničesar reči, še sreča, da niso izselili še njihove družine. Vojakov je bilo vse polno, kakor da imajo opravka z rokovnjači. Ko sem prišla na sredino vrta, sem zagledala mlajšo sestro Justino. Že dolgo je nisem videla. Ona ni imela culice, bila je še bolj prestrašena kot jaz, saj ji je bilo samo pet let in ni mogla razumeti, zakaj sploh gre. Šli sva z vojaki skozi Voščarjevo gmajno, kakor smo ji rekli, proti Lokam. V vasi Loke so nas čakali tovarnjaki. Bilo jih je pet. Vsi ti tovarnjaki, polni vojakov, so prišli po dve deklici, stari pet in sedem let. Konec avgusta so nas vse skupaj odpeljali v Nemčijo v otroška taborišča. Razdelili so nas po letih in po spolu v taborišča: Seligenporten, Saldenburg, Kastl, Mainburg, Neustift, Leibzig.



Nagrobnik Janeza Berleca - Cahteta na kamniških Žalah.

Mamo so ujeli kot partizanko. Šla je skozi zloglasni kamniški gestapo v Begunjah in kazensko taborišče Ravensbrück. Oče je bil vsa leta vojne aktiven partizan, bil je trikrat ranjen. V raznih brigadah in enotah je bil politkomisar. Ko je bil oktobra 1943 v Kočevju zbor poslancev slovenskega naroda, je bil na njem tudi moj oče kot odposlanec 4. bataljona XII. brigade.

Mi smo se vrnili po končani vojni leta 1945. Danes so naša srca še vedno obremenjena in obtežena s preteklostjo. Zamorjena mladost se v nas ni nikoli izgubila. V naši umorjenih srcih je ostala bolečina in v njih bo ostala za vedno.«

Družina, žrtev očeta

To sta pripovedi dveh sester, hčera enega vodilnih partizanov v Tuhinjski dolini Janeza Berleca - Cahteta. Sestri sta opisali svoje tegobe, ki so bile posledice očetovega partizanjenja. Takšnih težkih zgodb je bilo takrat veliko. Civilisti so nosili posledice dejanj svojih sorodnikov. Če je odšel nekdo v partizane, se je okupator znašal nad bližnjimi sorodniki, zlasti če je bil ta pri partizanih na vodilnih funkcijah, če pa je vodil akcije, ki so povzročile uničenje in smrt, pa še posebej.

Nič od tega nista sestri omenili v svojih spominih. Le kako se je oče aktivno »priključil organizatorjem upora in borcem za osvoboditev«, njegova družina, žena in otroci pa so bili žrtev okupatorjevih pregonov. Seveda ne gre pričakovati, da bodo otroci opisovali negativna dejanja svojih staršev, kaj šele zločine. Te morajo opisati drugi in tako sestaviti čim bolj popolno podobo o nekem dogajanju ali osebi. ■

Nadaljevanje prihodnjič